

4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат. – К. : Вид-во "Лібра", 2013. – 360 с.
5. Основы экономической безопасности / под ред. Е.А. Олейникова. – М. : Изд-во "Бизнес-синтез", 1997. – 288 с.
6. Петрина Н. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / Н. Петрина // Економіка України : політико-еко. журнал. – 2013. – № 8. – С. 35-40.
7. Шовкун І. Інституційне підґрунтя інноваційного розвитку: Міжнар. досвід та уроки для транзитних економік / І. Шовкун // Економічна теорія : зб. наук. праць. – 2012. – № 3. – С. 60-74.
8. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні : монографія / за ред. д-ра екон. наук Б.С. Кваснюка. – К. : Вид-во Ін-ту екон. прогноз. – Харків : Вид-во "Форт", 2003. – 424 с.
9. Шабанова М.М. Организационно-экономические механизмы управления в системах предпринимательства / М.М. Шабанова. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ГУ экономики и финансов, 2011. – 320 с.
10. Яковлев А.Т. Управление инвестиционной та інноваційною діяльністю на основі проектного аналізу : навч. посібн. / А.Т. Яковлев. – К. : Вид-во УАДУ, 2012. – 236 с.

Надійшло до редакції 11.03.2016 р.

Цюпко І.В., Жабинец О.Й., Волошин А.Р. Обеспечение экономической безопасности предприятия на основании инновационного развития

Рассмотрены тенденции инновационного развития микросреды украинской экономики. Современный этап социально-экономического развития Украины, в первую очередь, характеризуется незначительным влиянием инновационных факторов на развитие экономики из-за существования численных барьеров, которые замедляют рост эффективности инновационных технологий. Приведены риски и ограничительные микроэкономические условия прогнозного периода, которые сформировались в 2011-2014 гг. и продолжают оставаться проблемными в наше время. Проанализированы следствия процессов финансирования на объем и структуру инновационной деятельности предприятий, на конкурентоспособность отечественной продукции. Слабость государственной политики в научно-технических и инновационных сферах, недостатки в определении государственных приоритетов, неудовлетворительная ситуация с их обеспечением и реализацией тормозят влияние инноваций на развитие экономики в целом и предприятий в частности.

Предложен комплекс мер со стороны государства для проведения эффективной инновационно-инвестиционной политики с целью обеспечения экономической безопасности страны.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инновационное развитие, инновационная активность, финансирование инновационных работ, инвестиционные ресурсы.

Tsiupko I.V., Zhabynets O.Yo., Voloshyn O.R. Providing Economic Security for the Enterprise Based on Innovative Development

The innovative development tendencies of microenvironment of Ukraine's economy have been examined in detail. The present stage of social and economic development of Ukraine is primarily characterized by insignificant impact of innovative factors affecting the economic development because of the existence of many obstacles that slow down the growth of effectiveness of the innovative technology applications. The risks and restrictive microeconomic measures of the forecast period, formed in 2011-2014, have been exemplified and are still problematic nowadays. The results of funding the volume and structure of enterprising innovation and the competitiveness of domestic products have been analyzed. Among negative aspects that slow down the influence of innovations on economic development in general and businesses in particular are the following: the weakness of the state policy in the fields of science and technology and innovation; drawbacks in identifying the national priorities; a no-win situation with their providing and marketing. A range of state measures to conduct the effective innovative investment policy to ensure the economic security of the country has been proposed.

Keywords: economic security, innovative development, innovative activity, funding the innovative works, investment resources.

УДК 316.334.2

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ І МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

О.Я. Щербан^{1,2}

Проаналізовано основні підходи та методи щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства. Доведено, що в нинішніх умовах конкуренції і прагнення підприємств до виходу з економічної кризи та стійкого економічного розвитку аналіз економічної ефективності набуває дедалі більшого значення і є невід'ємною функцією управління. Проаналізовано переваги та недоліки основних підходів і методів щодо оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства. Охарактеризовано основні напрями визначення економічної безпеки туристичного підприємства. Запропоновано схему ефективності діяльності туристичного підприємства.

Ключові слова: туристичне підприємство, економічна безпека, методи, підходи, ефективність.

Постановка проблеми. Економічна безпека туристичного підприємства – один із актуальних напрямів досліджень економічної науки та практики управління підприємствами. Туристичний бізнес характеризується достатнім ступенем мобільності, швидкістю переорієнтації туристичних напрямів, динамічністю і гнучкістю в ухваленні рішень. Туристичні підприємства, які є здебільшого малими та середніми, оперативно реагують на зміни, краще пристосовуються до ринкової кон'юнктури, якісно і в значних обсягах задовольняють запити споживачів на туристичні послуги. В умовах конкуренції і прагнення підприємств до економічного розвитку аналіз економічної ефективності набуває дедалі більшого значення і є невід'ємною функцією управління. Цей чинник наразі стає найбільш значущим, оскільки практика функціонування ринку показує, що без аналізу економічної ефективності туристичне підприємство не може нормально функціонувати. В Україні вже усвідомлено цю потребу, хоча в розвинених країнах такий аналіз є нормою підприємницької діяльності тривалий час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Васильців Т. для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства використовує метод експертної оцінки, моніторинг соціально-економічних показників, аналіз й оброблення сценаріїв, оптимізацію, багатовимірний статистичний аналіз, теоретико-ігрові методи, теорію штучних нейронних мереж [1].

У роботах С. Міщенко запропоновано метод екстраполяції (екстраполяція параметричних залежностей, екстраполяція тимчасових тенденцій); експертні методи (опитування, експертні комісії, складання аналітичних доповідних записок, "мозкова атака", "Делфі"); структурно-аналітичні методи (моделювання, ієрархічна декомпозиція, морфологічний аналіз, матричний метод, мережевий аналіз, SWOT-аналіз, побудова семантичного диференціала, побудова профілю середовища, складання сценаріїв) [2].

Як свідчить аналіз сучасних підходів до трактування категорії економічної безпеки туристичних підприємств, у вітчизняній та й зарубіжній науці нара-

¹ здобувач О.Я. Щербан – Дрогобицький ДПУ ім. Івана Франка

² наук. керівник: доц. Л.Г. Квасній, канд. екон. наук

зі не розроблено не тільки загального підходу у цьому напрямку економічних досліджень, але й не зовсім чітко виділено головні концепції трактування економічної безпеки туристичного підприємства, її принципів, факторів і структурно-функціональних особливостей; недостатньо розроблено методи оцінювання ефективності економічної безпеки саме туристичних підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розгляд методологічних підходів для оцінювання економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під економічною безпекою туристичного підприємства розуміємо стан функціонування туристичного підприємства конкретного регіону чи країни загалом у визначений період часу, що характеризується відсутністю загроз і таким поєднанням туристичних ресурсів та інфраструктури, яке дає змогу забезпечити стабільний розвиток конкретної територіальної рекреаційної системи у майбутньому.

Економічна безпека туристичного підприємства залежить від впливу комплексу факторів – екологічних, науково-технічних, соціальних, економічних та ін. З огляду на це, прогнозування стану економічної безпеки туристичного підприємства потребує формування методологічних підходів до економічного оцінювання впливу зазначених факторів на ті чи інші показники, які дають змогу характеризувати динаміку та тенденції соціально-економічного розвитку, а отже, і визначення ефективності економічної безпеки підприємства.

Оцінювання економічної безпеки, як правило, зводиться до детального аналізу за кожною складовою частиною, проте загальний висновок зробити досить складно. Проаналізувавши та зіставивши підходи та методики оцінювання рівня економічної безпеки підприємства можна стверджувати, що вони істотно різняться. За результатами дослідження, вважаємо за доцільне для визначення ефективності економічної безпеки туристичного підприємства використовувати такі основні підходи: індикаторний; ресурсно-функціональний; програмно-цільовий.

Індикаторний підхід полягає у встановленні рівня економічної безпеки внаслідок порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають граничними значеннями цих показників і відповідають певному рівню безпеки. Порівняння фактичних значень індикаторів з граничними дає змогу прослідкувати динаміку як самих показників, так і рівня економічної безпеки підприємства. Проте для цього підходу оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства дискусійними є питання щодо методичної бази визначення індикаторів, які враховують особливості діяльності туристичного підприємства, динаміку зовнішнього оточення суб'єкта дослідження, складу показників-індикаторів, визначення для них граничних значень. У разі недостатньо точного встановлення кількісних значень індикаторів, неправильно може бути визначено і рівень економічної безпеки туристичного підприємства, що може призвести до неадекватних управлінських рішень у сфері забезпечення відповідного рівня економічної безпеки.

Ресурсно-функціональний підхід передбачає визначення рівня економічної безпеки туристичного підприємства за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. У разі застосування цього підходу оціню-

вання рівня економічної безпеки туристичного підприємства ототожнюється із аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Ресурсно-функціональний підхід передбачає оцінювання економічної безпеки туристичного підприємства за рівнем стану складових частин його економічної безпеки, тобто шляхом оцінювання ефективності використання ресурсів туристичного підприємства. До основних переваг цього підходу належить його комплексний характер, оскільки вивчаються основні процеси, що впливають на рівень забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства.

Програмно-цільовий підхід ґрунтується на інтегруванні показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства. Значну увагу за цього підходу потрібно приділити відбору показників та визначенню методів їх інтегрування. Для реалізації цього підходу пропонуємо виділити такі методи оцінювання рівня економічної безпеки туристичного підприємства:

- методи комплексної оцінки загроз (інтегральна оцінка ризику, оцінка ефективності захисних заходів);
- методи комплексної оцінки економічного потенціалу підприємства (оцінка конкурентного статусу фірми, інтегральна оцінка дотримання інтересів компанії,
- SWOT-аналіз,
- багатовекторна ресурсно-функціональна модель економічної безпеки, багатфакторна лінійна модель);
- методи прогнозування банкрутства (багатофакторні дискримінантні моделі).

Інші методи інтегральної оцінки фінансово-економічного стану підприємства розглянуто у працях С. Довбня, Н. Гічова [3] Зокрема, метод експертних оцінок передбачає здійснювати прогнозування можливих загроз підприємства на основі висновків, зроблених експертами. Основними недоліками цього методу є недостатня кваліфікація спеціалістів та суб'єктивізм у прийнятті рішень. Окрім цього, можливий вплив одного спеціаліста на решту членів групи, якщо застосовують метод колективних експертних оцінок.

Метод аналізу й оброблення сценаріїв призначений для прогнозування різних варіантів розвитку ситуації, метод оптимізації – для вибору варіанта, за якого досягається найбільш бажаний результат, теоретико-ігрові методи – для визначення варіантів розвитку туристичного підприємства у непередбачуваному зовнішньому середовищі. Теорія штучних нейронних мереж ґрунтується на моделюванні нелінійних залежностей під час вирішення задачі дослідження рівня економічної безпеки туристичного підприємства. Вважаємо, що в нинішніх умовах цей метод є складним для використання у діяльності туристичних підприємств.

Основною умовою використання методу екстраполяції є відносно стабільний розвиток туристичного підприємства, оскільки висновки про значення граничних показників у майбутніх періодах роблять на основі вивчення їх динаміки у попередніх періодах. Цей метод є неактуальним, оскільки теперішня ситуація на туристичних підприємствах характеризується нестабільністю та істотним коливанням фінансових показників.

Група методів комплексної оцінки загроз туристичного підприємства передбачає оцінку ризиків підприємства та виявлення загроз, не пов'язуючи цей аналіз із встановленням рівня економічної безпеки самого туристичного під-

приємства. Методи, які використовують для оцінювання рівня економічної безпеки туристичних підприємств, повинні відповідати обраним підходам. Здебільшого всі ці методи потребують використання значної кількості статистичних даних. Часто опрацьована інформація має суперечливий характер, оскільки базується на використанні різних джерел. Правильність вибору методу залежить від цілей підприємства.

Ефективність економічної безпеки туристичного підприємства пропонуємо оцінювати на підставі визначення сукупного критерію через зважування й підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюють порівнянням можливої величини шкоди підприємству та ефективності заходів щодо запобігання цій шкоді. Сукупний критерій економічної безпеки туристичного підприємства ($k_{себ}$) можна розрахувати за формулою

$$k_{себ} = \sum_{i=1}^n k_i d_i, \quad (1)$$

де: k_i – величина окремого (поодинокого) критерію за i -тою функціональною складовою; d_i – питома вага значущості i -тої функціональної складової; n – кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Економічну ефективність діяльності туристичного підприємства доцільно визначати за такими напрямками: організація туризму в межах держави, туристичне обслуговування мешканців регіону, обслуговування на рівні туристичного підприємства. Методи оцінювання економічної ефективності дають змогу схематично представити ефективність діяльності туристичного підприємства за такою схемою:

- оцінка ефективності кожного туристичного продукту;
- оцінка фінансових результатів, що характеризує фінансовий стан підприємства;
- оцінка ефективності використання інформаційних технологій у туризмі;
- оцінка ефективності застосування туристичних технологій за створення туристичних послуг;
- створення системи узагальнювальних критеріїв ефективності за результатами проведення діагностики.

Висновки. Вивчення ефективності економічної безпеки є важливим питанням розвитку туризму, оскільки туризм чинить як позитивний, так і негативний вплив на людей, економіку і навколишнє середовище. Ефективне функціонування підприємства залежить від рівня його економічної безпеки. Оцінювання рівня економічної безпеки здійснюють на основі наукових підходів та за допомогою розроблених методик. Описані методи можна застосовувати не диференційовано, а разом у межах процесу управління економічною безпекою туристичного підприємства.

Література

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т.Г. Васильців. – Львів : Вид-во "Арал", 2008. – 386 с.
2. Мищенко С.Н. Система обеспечения экономической безопасности организации : дисс. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / С.Н. Мищенко. – Ростов-на-Дону, 2004. – 197 с.
3. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // *Фінанси підприємства* : зб. наук. праць. – 2014. – № 4. – С. 34-37.

4. Квасній Л.Г. Особливості розвитку туризму в Україні: регіональний аспект / Л.Г. Квасній, В.В. Паславська // *Вісник НУВГП* : зб. наук. праць. – Сер.: Економічні науки. – Рівне. – 2014. – Вип. 1 (65). – С. 146-154.

Надійшло до редакції 26.11.2015 р.

Щербан О.Я. Анализ подходов и методов оценки экономической безопасности туристического предприятия

Проанализированы основные подходы и методы к оценке экономической безопасности туристического предприятия. Доказано, что в нынешних условиях конкуренции и стремления предприятий к выходу из экономического кризиса и устойчивого экономического развития анализ экономической эффективности приобретает все большее значение и является неотъемлемой функцией управления. Проанализированы преимущества и недостатки основных подходов и методов оценки экономической безопасности туристического предприятия. Охарактеризованы основные направления определения экономической безопасности туристического предприятия. Предложена схема эффективности деятельности туристического предприятия.

Ключевые слова: туристическое предприятие, экономическая безопасность, методы, подходы, эффективность.

Scherban O.J. Some Approaches and Methods for Assessing Economic Security of the Tourism Enterprise

The main approaches and methods to assess economic security of the tourist enterprise are analysed. It is proved that in the current environment of competition and the desire of enterprises to overcome the economic crisis and sustainable development, cost-effectiveness analysis is becoming increasingly important and an integral function of management. The advantages and disadvantages of the main approaches and methods to assess economic security of the tourism enterprise are highlighted. The main directions of economic security of the tourism enterprise are determined. The scheme of tourism enterprises efficiency is presented.

Keywords: tourism enterprises, economic security, methods, approaches, effectiveness.

УДК 658.87(477)

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТОРГІВЛІ

З.В. Юринець¹

Вивчено новітні тенденції, сучасні технології та інструменти розвитку сфери торгівлі України з метою вдосконалення управління та підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібно торгівлі, забезпечення високого рівня їх фінансово-економічної стійкості та успішної діяльності у складних кризових умовах розвитку економіки. Обґрунтовано, що усі види трансформацій, які відбуваються у сфері роздрібно торгівлі в Україні, зумовлені впливом конкуренції, зокрема, здійснюються під дією новітніх технологій і методів управління, інноваційних розробок.

Ключові слова: сфера, торгівля, технології, інструменти, підприємства.

Актуальність проблеми. В умовах економічного спаду, воєнних дій та політичної нестабільності, подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи вкрай потрібним постає здійснення внеску кожної господарської сфери у розвиток національної економіки. Важливу роль тут відіграє торгівля, яка продовжує забезпечувати робочими місцями населення країни та формує доволі

¹ доц. З.В. Юринець, канд. экон. наук – Львівський НУ ім. Івана Франка